

és Mihály Vilma mitikus nőiség-képek székelyföldi megjelenésig a legtöbb írás részletesen is elemezhető lenne, ha ugyan nem volnának egyenként is súlyos konnotációkkal telítettek, a hagyománykonstrukciók és értelmezési keretek tömegével körülvéve. A kötet komplexitását épp ezért nemcsak maga a nemzeti mitologizálódás és kortárs populáris alakváltozatai adják, de végső soron az Assmann megkülönböztette abszolút és viszonylagos múlt, történelem és történetmegalapozás episztemológiai különbségei, az objektív meg a hagyományra fókuszált analógiás logikának megfelelő kényes kérdések újragondolása, az ezekkel kapcsolatos tudományos kérdésfeltevések legitimitásának elfogadtatása és a további kutatások megindításának kezdeményezése éppúgy.

E könyvszemlében már idáig eljutók számára titkos hálaaként jelezhetjük, hogy a kötet elérhető online is: <http://vallaskultura.u-szeged.hu/images/Mar-a-mult-sem-a-regi-beliv.pdf>. Nemcsak a kötetből, hanem a konferencia előadásából, a könyv szerény sajtóvisszhangjából és a társadalomtudományi érdeklődésük szakmai reflexióiból is jól látható, hogy bár a megismeréstudományi megközelítések nem túl régóta,

de a szakrális néprajz, a vallásantropológia és főként a multidiszciplináris válaszok keresése egyre erőteljesebb új felismerésekhez, a korábbiakhoz képest markánsabb diskurzusok megnevezéséhez járulnak hozzá. Mégpedig leggyakrabban úgy, hogy meglehetősen komplex, összetett és sok nézőpontú megközelítéseket szorgalmaznak, vagy fölújítják egy-egy diszciplína konvenciói mellett a lehetséges, a hagyománytisztelő, de az új kérdések vallási és hívőtársadalmi érvényességét is keresve kutató felfogásmódokat. A kötet szerzői köre a mai magyar és számos határon túli kisebbségi társadalomban mindegyre divatosabbá váló újpogány-ság, újmitológiai konstrukciók tényeire és fejleményeire kérdez rá – talán elsőként a jelenlegi szaktudományi és közismereti felfogástérben. De mindenképpen úttörőként, további megismerésmódokat serkentőként, önképek és nemzetképek értelmezőiként. Ennél ma már több kereső szempontot és árnyaltabb együttélési-kutatási aspektust szorgalmazó új szakrális néprajzi kutatás juthat csak messzebbre, aminek e kötet okvetlenül alapozó hivatkozása lesz...

**A. Gergely András**

## Menzák, gasztrobloggerek és fogyókúrázó nagymamák

*Báti Anikó: Mai menü. Néprajzi tanulmányok a változó táplálkozáskultúráról. MTA BTK Néprajztudományi Intézet, Bp. 2018. 208 old. (Életmód és tradíció 16.)*

Az utóbbi két évtizedben a táplálkozáskutatás új lendületének lehetünk szemtanúi a társadalomtudományok területén, köszönhetően az új jelenségeknek, amelyek e tárgy körben megjelentek. Ilyen például a gasztroturizmus, a gasztrofesztiválok, az ökológiai tematika bekerülése a táplálkozáskultúrába, az egészséges táplálkozás körüli kérdések folyamatos jelenléte, a táplálkozásdivatok, a gasztrobloggerek mint influencerek megjelenése, a helyi termékek és piacok dinamikusan növekvő népszerűsége és még

sorolhatnám. Ez az érdeklődés pedig, a kortárs vizsgálatokba integrálva, magával hozza a korábbi táplálkozás-kutatások áttekintését, illetve az újonnan felmerülő kérdések történeti kontextusba helyezését is. Ennek kitűnő példája Báti Anikó 2018-ban megjelent tanulmánykötete.

Báti Anikó az MTA Bolyai János Ösztöndíj támogatásával 2011–2014 között *Eltérő értékrend, változó gyakorlat. A mai táplálkozáskultúra vizsgálata Budapest 20. kerületében* címmel végzett kutatást.

Farkas Judit (1970) – PhD, habil., egyetemi adjunktus, tanszékvezető-helyettes, Pécsi Tudományegyetem BTK Társadalmi Kapcsolatok Intézete, Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék

A kötet ennek a munkának az összegzése, illetve a munka közben felmerülő, új kérdések megnyitása. A vizsgálat legfőbb célja az volt, hogy, idézem: „városi környezetben a táplálkozás mozgásfolyamatainak egy olyan szeletét tárja fel, dokumentálja a néprajz eszközeivel, amelyre az eddigi hazai munkákban kevés figyelem irányult.” (7.) A kutatás legfőbb helyszíne Pesterzsébet: egy 100 lakásos társasház és annak lakói, illetve óvodai és iskola menzák. A vizsgált korszak pedig a 20. század második felétől napjainkig terjedő időszak. A szerző ezen időintervallum választását azzal indokolja, hogy ebben az időszakban komoly, a háztartásszervezés egészét érintő változások zajlottak. Ilyen például a folyamat, melynek során az ételkészítéstől a túlkínálatig, az éhezés problémájától a túlsúlyosságig jut el a városi népesség. Ebben az időszakban egységesültek az étkezési szokások és a tárgyi világ, így például a városi és falusi különbségek lassan eltűntek, helyettük inkább a jövedelemszintbeli különbségek határozzák meg a táplálkozáskultúrát mindkét településtípuson. De ugyanilyen meghatározó jelensége e korszaknak a nők munkába állása és annak radikális visszahatása a háztartásra; az egyszemélyes háztartások megszorodása; vagy az új táplálkozási trendek, főzési és étkezési szokások kialakulása.

Ami a kutatás módszerét illeti: Báti Anikó a néprajztudomány eszközeivel mikrovizsgálatot végez, az egyének, az egyes családok felől közelít, és azok táplálkozáskultúrájának egészét áttekintve látta az életstratégiákat, preferenciákat és adaptációs gyakorlatokat, amelyek segítségével a városi emberek megélik és kezelik a társadalmi és gazdasági változásokat. Teszi mindezt a szerző a legváltozatosabb témák tárgyalásával.

A könyv főcíme – *Mai menü* – szellemesen és pontosan utal arra, hogy a kötet a kortárs táplálkozáskutatás számára elérhető „kínálat” egy részét tekinti át, és – ahogyan a szerző fogalmaz (8.) – sokszínű, mozaikos képet rajzol fel. A mozaik egyik képe egy társasház lakóinak életmódját, tárgykultúráját és ennek modernizálódását mutatja be (*A társasházi konyhák tárgyi világa* című fejezet). A háztartási gépeknek, a konyhák és étkezőhelyek berendezési tárgyainak, a főzés és a tárolás eszközeinek, a tálalás és az étkezés tárgyainak

precíz leírása nem csupán „tárgygyűjtemény”, leltár, hanem – ahogyan a tanulmány utolsó, *A konyhák változó világa* című részében láthatjuk – az értő szem az életmód változását, e mögött pedig a gazdasági és társadalmi változásokat is kiolvashatja belőlük. A következő mozaik egy *éhező árva lányból fogyókúrázó nagymamává* váló idős asszony életútjával meséli el a vizsgált korszak táplálkozáskultúrájának változását. Megrendítő élettörténet edényekkel, élelmiszerekkel elbeszélve. Báti Anikó kutatásai közül kiemelkedik az oly sok vitát kavaró és – úgy tűnik – soha nyugvópontra nem jutó óvodai és iskolai közétkeztetés vizsgálata: az egészséges táplálék, a gazdaságosság és a gyerekizlés örök harcának bemutatása, értelmezése, sőt! megoldási javaslatok felkínálása. A kortárs táplálkozás kapcsán valószínűleg nagyon sokaknak a különböző alternatív táplálkozásmódok és divatdiéták jutnak eszükbe, hiszen egy rendkívül dinamikus fejlődő, változó és sok vitát generáló jelenségről van szó. Ugyancsak megkerülhetetlen a jelenkori táplálkozáskutatás számára a gasztroblogok és blogerek vizsgálata. Báti Anikó két külön fejezetet szánt e témáknak. Az elsőhöz a fő terepként szolgáló társasház egyik lakójának alternatív táplálkozási szokásai vezették el. A gasztrobloggerséget vizsgáló tanulmány pedig egy, elsősorban kenyérsütéssel foglalkozó, arról író és azt tanító asszony munkásságát kíséri el. A tanulmánykötet utolsó szövegének is a kenyér tárgya. A címe ugyan *A kenyér szerepe a mai magyar táplálkozáskultúrában*, de ez a fejezet is körbejárja röviden a kenyérfogyasztás történetét a hagyományos házi sütéstől a bolti kenyéren át vissza az otthon sültöt vagy az ún. kézműves kenyerekig.

Ez utóbbi fejezet is jól rámutat a szerző kutatói attitűdjére és módszerére: nem úgy tekint témáira, mint teljesen új, előzmény nélküli jelenségekre, hanem rámutat a lehetséges kapcsolatokra korábbi, hasonló jelenséggel. Így például vizsgálja a gasztroblogok és a kézíratos receptgyűjtemények viszonyát, ugyanígy a kortárs diéták és a böjt közös értelmezési lehetőségeit. Másfelől az egyes jelenségeket igyekszik széleskörűen, kontextusukban is megérteni és megértetni és olyan kortárs jelenségek felől értelmezni, mint például a testkép és változása,

marketing, generációs kérdések, egészségügy, hagyományalkotás stb.

Ezt a megközelítés- és írásmódot már a bevezető fejezet is megelőlegezi: Báti Anikó saját munkáját elhelyezi nemcsak a néprajzi táplálkozástudományokban, hanem megmutatja előzményeit a városkutatótudományban, az 1930-as évekbeli szociográfiákban, a történettudományban (amely leginkább az életmódon belül foglalkozott a táplálkozás vonatkozó kérdéseivel), a mezőváros-kutatásokban, illetve rávilágít a skandináv kutatások jelentőségére és hasznára. Rámutat továbbá, hogy a néprajzosoknak feltétlenül nyitniuk kell a piacutatások eredményei és az egészség- és élelméztudományi felmérések használatára felé, mert – ahogyan

fogalmaz: – azok nyomvonalat mutatnak ahhoz, hogy hol érdemes a társadalomtudományi táplálkozástudományban bekapcsolódni a kortárs táplálkozástudományokba. Úgy véli, hogy a néprajzi szemlélet általában és e konkrét kutatás is hozzájárulhat a táplálkozástudományi szakemberek által készített egészségfelmérések eredményeihez, azok értelmezéséhez. Ez pedig már nem is csak egy javaslat vagy terv Báti Anikó részéről, hanem folyamatban lévő munka, hiszen a szerző egy NKFI-pályázat keretében, a kutatócsoport vezetőjeként a *gyermek-közvetítés társadalmi beágyazottsága* terén éppen ilyen kutatásokat folytat.

**Farkas Judit**

## A székely népzene és néptánc kutatásáról

*Pávai István – Sófalvi Emese (szerk.): Székely népzene és néptánc. Énlaka Konferenciák V. Hagyományok Háza – Pécsi Tudományegyetem – Pro Énlaka Alapítvány, Bp. – Pécs – Énlaka 2018. 233. old.*

*A székely népzene és néptánc* című tanulmánykötet a 2015. szeptember 11–13. között megszervezett, V. Énlaki konferencián elhangzott előadásokat tartalmazza. A konferenciát a Pro Énlaka Alapítvány, a Pécsi Tudományegyetem Régészet Tanszéke, valamint a Nemzetstratégiai Kutatóintézet szervezte. A két-évente megrendezett konferenciasorozat, 2007-ben, Énlaka történetének és kultúrájának bemutatásával kezdődött. A szervezők 2009-ben a székely mestersegekre, 2011-ben a középkori székely történelemre és régészetre, 2013-ban pedig a székely gazdaságra helyezték a hangsúlyt. 2015-ben a székely népzene és néptánc alkotta a konferencia témáját. A DVD melléklettel ellátott publikációt Pávai István és Sófalvi Emese szerkesztette, megjelenését az Emberi Erőforrások Minisztériuma és a Nemzeti Kulturális alap támogatta. A kiadás összesen 14 tanulmányt tartalmaz, a következőkben ezeket szeretném röviden ismertetni.

Pávai István *A Székelyföld népi tánczene szempontú táji tagolódása* című tanulmányában, amint a címből is kiderül, a régió népzenei táji tagolódását ismerteti részletesen. A szerző alaposan bemutatja a kistájak táncalkalmait, táncait, tisztázza a különböző táncelnevezéseket, beszél a tánczenét szolgáltató helyi zenekarokról, ezek felállításáról, az általuk használt hangszerekről, különböző harmonizálási módokról, repertoárjukról.

Almási István, a kibédi születésű Seprődi János – akit úgy jellemez mint „*Bartók Béla és Kodály Zoltán jeles elődje az erdélyi népzene kutatásban*” – marosszéki népzenei gyűjtését ismerteti az olvasókkal. A kolozsvári népzene kutató, pár kibédi dallampélda bemutatása után, alaposan ismerteti Seprődi fontosabb írásait, kutatási elveit és módszereit is. A tanulmányból az is kiderül, hogy Seprődi nemcsak a népzenei gyűjteménye volt dicséretre méltó, hanem a népdalok

Gergely Zoltán (1987) – PhD, tudományos kutató, Román Tudományos Akadémia Kolozsvári Folklor Intézete, [zoli\\_gdur@yahoo.com](mailto:zoli_gdur@yahoo.com)